

Bartos Tibor

BUDAPESTI LEKTÚRA***Részlet**

A Tanár Úrhoz szégyellek vigaszért folyamodni.

Mintha mindezt előre látta volna, amikor a házasságkötés utáni első vizitünkön görcsös betűivel kettőnknek ajánlotta fiatalkora sikertelenségét, *Boldogtalanok* című drámáját. Alighanem tapintatból nem vont bele a *Szexuállektani elmékedésekbe*. Aztán nem, hogy a Vipláékkal átélt forradalmam felől apróra kifaggatott. Elmékedéseibe a féltékenység polgári robbanásai sem férnek, afrikai őrzöngései kivált nem. Mert mi más a süldő lányok körülmetélése, ha nem az őrzöngés megelőzése? Ahol nők sorfala a folyóparton sárral feni a mellét holdfényben, Vudu istenhez rimázkodva, hogy a féltékenységet hárítsa el a fejük fölül! Ha Dégh Linda egyiptomi motívumot fedezett föl cigány meséimben, akkor a Vipla az én egyiptomi motívumom, és őhöz foghatóan gyenge inger, ami csak ér. Gondolhatja a Tanár Úr.

Vigasztal is érte a maga módján. Gyere, fiacskám, kísérj el Kassákékhoz, Erzsé-Berzsinek sok gépelnivalót hagytam! Taxiba besegítés, kiségités, néhány lépés a Bécsi úton botjára és vállamra támaszkodva. Végre lezöttyenünk az elvágólagosan konstruktivista napaliban. Kassáknak és a Tanár Úrnak nincs megbeszélőnivalója, egymásról megírták már a magukét évtizedekkel ezelőtt. Alighanem a másik vendég miatt jöttünk. Remenyik Zsigmond miatt, akit mind a ketten Laciznak. Még a Szépirodalminál ismertem meg, ott mint félreállított korrektorkodott. Réz Palitól hallom, hogy lassan visszacsempészik az irodalomba. De itt nem is azóta megjelent két regényére kíváncsiak, hanem a valamikori földesúr indián feleségére. Akit világjárásából hazahozott Dormándra, majd néhány év múltán visszavitt Dél-Amerikába. Miért? Mi volt a baj? A sonkanadrágos Remenyik tartózkodónak bizonyul. Vagy megírta már a felesége történetét, vagy vár vele, de semmiképp nem szándékozik szexuállektani nyilatkozatot tenni. Én csak feszengetem, mikor a Tanár Úr feljebb s feljebb emelte a hangját, majd az asztalra csapott, föl pattant, és ruganyos léptekkel kivonult a klotyóra. *Látja, urám*, fordult hozzám Kassák, *á Milán már 40 éve ilyen öreg*.

Sajnáltam, hogy így elárulta magát. *Horgas elméjű, szikár aggastyánnak* készült fiatal-kora óta, annak tiszteltem katedráján, heverőjén. Hazulról, ahol nagy hatalom, minek teszi ki a lábát? Összenevetnek mögötte. Megtörténik így is elégszer. Ha társaság volt nála, és együtt jöttünk el – Erdélyi Miklós karnagy, Lukács Pál, *a viola művésze*, Somlyó Gyurika, *az elátkozott költő* Somlyó Zoltánról rámaradt barátja – az utcán lefelé szedték ízekre a handabandázását. Az első sarkon elköszöntem.

Miért jó az írónak, ha fejedelemmé üti magát? A Tanár Úr panaszkolta, hogy a Duna-korzón sétált egyszer, és Szomor Dezső egy padról magához intette, úgy nyújtotta csókra a kezét. Nem nevettem. Első gondolatom az volt: mit flangál a Tanár Úr a Duna-korzón? A második: és kezét tetszett csókolni neki? Mert Szomor helyesen rangsorolt, bár megsínylette ő is.

* Vö. Bartos Tibor: *ÁLLAMI BOLDOGSÁG*. Holmi, 2011. július.

Hogyan? Példa még a nyáron kínálkozott. Erzsi-Berzsi telefonált, hogy a Tanár Úr 70. születésnapján ebédre várnak. Kicsíptem magam, mert ki tudja, ki mindenkiivel találkozom a pályatársai közül. Aztán ott kanalaztunk hárman a levegőtlen fogadószobában. Szomorú ebéd volt, nem fejedelmi. Sírverse visszaütött a Tanár Úrra:

*Keveseket szerettem,
Azokat is utáltam.*

Osztozni mások sikerében? Aki először vetette papírra, nem a való életből leste el. Olyat láttam már, hogyan örvendezik öregek asztaltársasága az elmaradt törzstag hallhírén. Vagy hogy az utolsó éves jogászlány így méltatja évfolyamtársnője sikerét: *Bekefélte magát a tanszékre!* Vagy ha már szék. Szemközt a Tanár Úr heverőjének, borbély-székem fölött, Berény Róbert arcképe Weiner Leóról. Hátranyakló fej, kékre borotvált torok. Ott lóghat harminc éve, ha nem régebben, mert Weiner Leó is nemrégiben lett 70. Úgy tudom meg, hogy Erzsi-Berzsitől jegyet kapok ünnepi hangversenyére. Miért nem ők mennek osztozni a mester sikerében? Mindegy, megyek én, és ülök a Zeneakadémia teli nagytermében, az első sorban egymagam. A tiszteletjegyes tisztelők otthon ragadtak, nincs Zénójuk. Vonósnégyes, fúvósötös, zongorázik maga a mester is, s utolsó-nak nagyzenekar szólaltatja meg *Rókatáncát*. Honnan szedte, mikor már *á romáság* is elfelejtette? A Pék is csak ennyit dünnög belőle:

*Rókat, rókat táncolok,
Mágyár csizmát ráncolok!*

Hallgatom, elragad a tüze, vezénylem, dobogom tehetetlen, s amikor a mester kijön köszönni az ünneplést, az üres első sorért vigasztalja talán, hogy egy szem ismeretlen tisztelője keservesen sír.

Dehogy feszítek a bornyúkötélen! A házasságtól csent időök otthon a legédesebbek! Édes otthon. A kerekgyházások kerestében eretnek közösségek történetét bújom. Hitágazataikra fütyülök, mert a ránk maradt hitkutatási jegyzőkönyvek egyetlen vádpontja cseng egybe Európa-szerte: *Feleségeiket közösen élők!* Hát nem máglyát érdemeltek? A világ összes nője a világ összes férfija számára termett. És viszont. Hát nem borzasztó, hogy ebből a ficánkoló sokadalomból nem a szülői számítás válogat, s nem az egyház boronál össze holtukiglan, hanem mondjuk a szerelem határoz? S ha az olykor szeszélynek bizonyul? Nem jobb akkor, ha él mindenki mindenkiel egy kicsit? Mindjárt ritkább a tragikus tévedés. Lakodalmi eszem-izszommal lehetne ünnepelni akár a válást. Milyen szerencsésen megúsztuk egymást!

Az eretnek nőközösségek, illetve férfiközösségek azt bizonyítják, hogy az emberiség mondjuk százezer éves történetéből kilencvenhatezret zavart le házasság nélkül. S az utóbbi négyezerben ébred rá, hogy üdvözítő mégis a frigye? Nem, mert a kereszténység kétezer évéből másfelet visznek az eretnokségek, és ma már a Tanár Úr a megkövezés veszélye nélkül teheti meg *Szexuálléktanának* sarkitételül: *Örök hűséget fogadunk, és házasságtörésben élünk.*

Teheti, mert a hazudozó hűtlenség lelkiismeret-furdalását meghagyja. Egyház, Állam, Pártunk és Kormányunk egy emberként dörzsöli a kezét. *Majd megropogtassuk a mogyorítókat!* No, engem nem értek tetten! Én ugyan nem lépek félre! Inkább szublimálok Freud tanácsa szerint, amíg a boldog ósállapothoz vissza nem találok.

Sandítok azért oldalvást a könyvek fölött is, hátha olyanon akad meg a szemem, aki már visszatalált. A Tanár Úr nem közülük való. Nem olyan, mint akit a vágy hajtott valaha is. Ha ugyan nem a vágy elől menekült az öregségbe. Öregkorának műve, a *Szexuallektan* meghazudtolhatna, ha nem olyan tanító bácsis. Ráillik a tanár úri tétel: *Az értelmi kifejtés: kiélési elégtelenség.* Ha egyszer láttam volna szemet mereszteni nőre! Erzsi-Berzsi kiszolgálja elől-hátul, nem követel rajta semmit. *A földreszart angyal*, idézi rá Karinthyt a röhögőkórus. Kassákat legalább nem az öregség menti föl. Jó húsz évvel fiatalabb Klárájára csak akkor tekint tetszéssel, ha a verseiből olvas föl klinikai tejüveg hangján. Ennyi tetszésért is vívódhat a lelkiismeretével, hisz első, szavaló feleségét a nőügyeivel kergette öngyilkosságba. Nem csoda, hogy akkorákat hallgat. Az se, ha baltával fejt ki.

Olyasvalaki vár a szerkesztőségben egyik délelőtt, amilyenre várok. Nyurga angol úr, de honnan ismerem? Előző este Zoli fölvitt a Fészek színháztermébe, hogy meg kell néznem azt a filmet, amit ma vetítenek. Szemnyitogatóm lesz képriportüggyben! Rá is szorulok a szemnyitogatásra. Azt álmodtam az éjjel, hogy Bea hasa horpadt tömlőjét lóbálja, valami dinnye görög az alján. *Elfolyt a magzatvizem!* Összetörtén ébredtem, de az enyhe másnaposság elszabadítja az eszem, és Zoli titkárnöje vagy öt jó lapomat fordította ki a gépből. Hát mozzunk. Fejem le-lecsuklott, annyira emlékeztem csak, hogy egy nyurga fiatalember valami angol gyorsvonaton ajtókat rángat föl, és szalad tovább. Valakit keres az eső, barna, agyonvetített filmen, ami illik a Dickens-figurákkal tömött vonathoz. Nézem a szerkesztőségi fotelemből kikelt várakozót. *Michael Redgrave vagyok!* Már tegnap örvendtem a szerencsének, és mesélem. Hogyan talált ide? Az angol követség első titkára vezetett össze minket, tudatja. És milyen céllal? Ó, hogy egy kávéra meghívjam itt lenn, és közben felvilágosítson a jelenkori angol irodalom magyar helyzetéről. Ahhoz egy szimpla elég, mondom, és indulunk le a Nyehóba. Fenséges díszletek, dicséri. Valami örült filmet forgatna itt szívesen, a külső állványzat bevonásával. Már megtörtént, hűteném, de nem lehet. Ez az örület tanyája! Íróink közül kik kedvesek önnek? Dickens, Chesterton. Jellemző! Modernek? Kingsley Amis. Átadom neki! Hát ön felkeresné Londonban? Amíg az útlevelet koldulnom kell, addig nem. Elkomorul, mint aki az állványzatnak ütközött. A mi részünk a rendezésben, attól tartok, sóhajtja. A másik disznót kellett volna megölniük, segítem ki Churchill késő bánatával. Már csak kész örületen rendezhetnek tovább, Mr. Redgrave.

Végzőlen is, mire a kávékat kiittuk. Redgrave-nél könnyebben pille nem érint beszéd tárgyakat. Már megkérdem, honnan az érintése! A szüleitől, nevet. Színészek voltak. Próbáltam továbbörökíteni. Gyermekeim is színészek már.

Nálunk az objektív nehézséget örökítik. Én is apámtól kaptam, ha a lantpengetését nem számítom. *Tanulj meg, fiacskám, komédiázni?* Seres Rezső részeges leckéje már gyári bálakon ért, későn. A helyemben Redgrave már a hetedik határban járna, Bea nevére sem emlékezne, mint ahogy Dombrowszky Szaniszló sem.

Ha ráülsz a lelkiismereted szájára, nem kell futóbolondnak kitanulnod, fogalmaztam első tanulságom. Dangóbázz a házaddal Újpest aranyhorgonyán. Gyomlársz a kertben, bókászol a szótáraid közt. Ki köt beléd azért, hogy a fejed lágya benőtt?

Megint Anglia felől ér friss szél. A szerkesztőség félhomályos folyosóján bódorgó öregúrba ütközöm. Kit tetszik keresni? Angolul makogja, hogy nem keres senkit-semmit, csak hát író ő, és gondolta, már megnézi, honnan kerül angoltól fordított szépiroda-

lomból a pesti kirakatokba ennyi. Milyen kedves. Akkor mondja a nevét. *V. S. Pritchett*. Egyet fordul velem a világ. *A New Statesman* szerkesztője, kritikusa! Esszéit falom hetente! Minő szerencse, hogy nem a Művelődésügyben kopogott be Benke Valériához. Vagy Köpeczihez. Jobb, ha mi nyúlunk a hóna alá.

Gellért Gábor nyomakodna el mellettünk. Megállítom. *Mr. Pritchett! A New Statesman* késvé hozod, és előbb szeded ki a kezemből mindig! Domokoshoz tessékel minket. *Megfogtuk az isten lábát! Itt a jó sajtónk, amire vágytunk!* Hirtelenében jellemezzük neki a *New Statesman* rózsaszín liberalizmusát, a konzervatív, a szocialista gondolkodás elemeiből válogató közönségét. És ez az úr itt politikai és irodalmi ízlésük formálója, megbecsült író Angliában, Amerikában.

Ráíllik Domokosra, hogy *a székelynék sok esze nem kell legyen, de az a kevés a helyén legyen*. Tolmácsolod az úrnak, biztat góbésan, mennyire örül kiadónk a megtiszteltetésnek. Hadd hallom, hogyan áradozol angolul. Aztán intett, hogy ennyi elég. Mennyire tervezi látogatását? Négy-öt napra most már, feleli Pritchett, mint aki értett a szavunkból. Hordd szerte, hadd javuljon a sajtónk Angliában! S utunkra bocsátott bennünket.

Mire körülvittem a szerkesztőségben, és ismertettem a Szenczi professzorral készített Blake-válogatásunkat, költségeit és példányszámát, a közelmúltban megjelent Jane Austen-kötetünkét, a Dickens-sorozatét, Evelyn Waugh-ét, és a hátoldalukon végigmotogattam a bolti árát mindnek, végül jövő évi terveinket tártam elé, kész lett volna politikai menedékért folyamodni. Angol szerzőkből náluk nem kél el ennyi! Még ilyen olcsón se kapkodnák! A szocializmusban amit szabad, azt muszáj, ábrándítom ki. Angliában nem muszáj olvasottá lenni, lehet más dolguk is az angoloknak. Például a közélet! Kétkedően néz, és megkérdi, hol ebédelünk. Persze a Mélyvízben. *A New York* kávéház balkáni pompája leveszi a lábáról, nem, mint Redgrave-et. A rendelés szertartásán hamar túljutunk, nem válogató, rám bízta. Tételenként pénztárgép csönget a fejében, mégis a számla kárösszegének hallatán azzal nyúl a zsebébe, hogy amíg kalauzolom, minden számlát ő áll, ugye természetes.

Szencziéket riasztottam már a szerkesztőségből, milyen nevezetességet bíztak rám, gondoskodva ötórai teámról. Fegyelmezetten viseli a professzorék anglofil semmitmondásait, majd némi daccal mondja el, hogy ő nem egyetemről jutott az irodalomba, hanem az iparból. Nyomdász lehetett, ha jól nézem. Munkásarisztokrata, Kassákkal kéne összeeresztenem.

Sétálunk vissza Pestre. Akkor tudakolja, ki az a Gellért, aki az igazgatóhoz bevitt. A párttitkárunk, felelem. Következő keresztkérdése. Ön párttag? Gellért nem akar megnyerni az ügynek, szól az igazságot surló válaszom. *Smart operator*, motyogja, és nem tudom, Gellért-e a dörzsölt alak a szemében vagy én. Mindenképp figyelmeztetem, hogy a forgóajtó hazájába jutott. Nevet. Ismeri amerikai jellemzésünket. Mögötte megyünk be, és előtte jövünk ki, az csak magyartól telik.

Másnap még hagyom előttem kijönni. Séta a Várban, ebéd az öreg zslugások fellegvárában, a *Fekete Holló*ban. Délutánra megbeszélem a Tanár Urat. Hadd halljam megszólalni angolul. Meg hogy írófejedelmi fensége földhöz vágja-e a Nagy Víz mindkét partján ismert írot.

Elvégre tettem a fenségéhez magam is, hadd fürdőzőm benne most. Mikor a Tanár Úr a Munka Vörös Zászló Érdemrendjének vétele után fölfedezte, hogy a Párizsi utca neki szűk és nyáron meleg, nyakunkba vettük a várost Erzi-Berzsivel, míg végre találtunk szellős hegyoldali háromszobást. Ilyen kispolgári lyukba akartok eltemetni, mennydörgött a Tanár Úr háztűznézőben. Kihúzódtam a családi perpatvarból. Úgyis megtalál-

tok később, amikor a markom kellett a költözéshez. Képeket-szobrokat helyeztünk el Petri Lajos szobrasszal, az osztályhelyzete felől tehát feddhetetlen szalámis Pickkel abban a Hankóczy Jenő utcai villában, amit még a Weiss Manfréd igazgatója építtetett magának. A konyha 18 km-re van a dolgozósobámtól, panaszkolta a Tanár Úr. Nem nagyon, mert az úton Erzsi-Berzsi ingázott. *Ugyan, fiacskám, csukd be az ablakot, elegendő lett a jó friss hegyi levegőtökből!* Hiába, ha nem ide született, mentettem magamban, ismervén azt a Dohány utcai trafikot, ahol *Konstantin úrfi* korában anyjával meghúzódott.

Csakhogy az újabb osztályváltás megbillentette ítéletét is. Alig vagyunk meg a költözéssel, rám rivall: Te ugye nagy költőnek képzeled magad? Megáll bennem a trágya. Már-mint én? Verset kamaszkorom óta nem írok! Kitől tetszett ilyet hallani? Meglepetésében kiböki az Ubogóst, aki a Tanár Úr tanítványának vallja magát, pedig egy csak a röhögőkórusból. Most játsszak Cordéliát? A Tanár Úr az arcomból olvas. *Mi bajod vele? Tehetséges zsidó gyerek!* Én a tehetségemet nem a *Szabad Népnél* mázsáltattam, ennyi a válaszom, és egyszeriben megértem, hogy Párizsi utcai bizalmainknak vége. Forradalmi verséről szólva fájdalmasan magyarázta egyszer, hogy a versírást ő elfelejtette évtizedekre. Majd maga elé mered, elhallgat. *Megvan*, mondja egy kínos perc elteltével. *Azt hittem, elfelejtettem megint.* Hát most megnézzük, mi maradt a Tanár Úrból, mióta Nobel-díjra jelölték *A feleségem történetének* párizsi megjelenése után.

Pritchett zavartalan. Elébe járul a hencseréről föl sem tápáskodó Tanár Úrnak, majd ezt hallja: *Be seated, Sir!* Mintha a *Henrik királya* biztatná kegyelmesen: *Üllepedjék meg, uram.* Apródja, a hajdani angol fiú segíti a beszélgetést. Mikor Pritchett kérdi, hogyan érne a Nobel-díj, a Tanár Úr nekem emeli karját Jeremiásként: *Későn! Későn!*

Mielőtt Pritchett kezébe nyomná *nagy regényének* Gallimard-féle kiadását, kérdi, olvas-e franciául. Hogyne, feleli Pritchett szolgálatra készen. Két évig voltam Párizsban boltossegéd, aztán meg vigéc. Bőráruban utaztam, tímár a tanult mesterségem. Válasza, ha jól hallok, a trónteremnek is szól. Meg nekem, ha gyenge kezdő vagyok angol arcok olvasásában. A Tanár Úr nem marad adósa. Tudassam az úrral, hogy ő meg szűcsnek tanult ki. Mutatja is írópolcán mestersége címerét, két *páholóvesszejét*. Két munkáskáder búcsúzik a végén.

Lefelé a Rózsadomb oldalán írótársasága felől kérdezem Pritchettet. Az egyik szomszédja J. B. Priestley, vele jár össze. A másik George Orwell volt, amíg a Spanyolországban szerzett nyakszirtlövése el nem vitte. Hűh! Hol lehet szert tenni ilyen szomszédságra? *Londonban, a Regents Park Terrace 12-ben.* Megkeres majd? Jár hozzám Koestler is, de magyarul nem beszélhetnek ám a hátam mögött! Utolsó kávéknál az Astoria halljában megkér: olyan magyar városba vigyem el, ahova magam is szívesen elmennék. Pécs lesz az, mondom. Jegyzi.

Jegyzek otthon én is. Lábon járó lexikon, *Encyclopaedia Britannica* birtokába jutottam, amikor kollégáim a *piköp*, *dömping*, *löncs* és *Höxli* pesti perfektyjéhez igazodó fülkével friss hírt meg sem hallhatnak. Kolloid Feri kért nemrég, ellenőrizzem egyik szakcikkének angol fordítását. Régi róka munkája, mégis. Több szem többet lát. Egnapi szövegrágás döbbsent rá, hogy a régi műszaki fordító éppen Feri elképzelésének újsága fölött siklott el! Mert azt fordította, amiben járatos. A szakma köztudomásait. Mikor fordítani csak az újságért érdemes! Újsághoz kell hegyeznem a fületem most.

Pritchett reggelig már foglaltatott két helyet a pécsi repülőjáratra. Első repülőútam, vallom meg neki. Mutassa a tenyerét, nem izzad? A kis *Antonov* padlójának résein látom lenn a mezőket, biztonság az is. Pécs földjén meg már ismerem a járást. A Pannónia Szállóhoz irányítom a taxit, csöndesebb a Nádornál, és olcsóbb. Az utca zsvajva nem

hatol föl erkélyes szobánkig. Birtokba se vehetem, Pritchett helyet mutat az asztalnál. Láttam, mondja, ha magára hagyom akár két percre, nyitja a jegyzőfüzetét. Magam is így szoktam, állapodjunk meg napi két óra közös szilenciumban. Mindjárt kivennék belőle egyet.

Jár a kezünk szemben egymással, mint két parlamenti gyorsírónak. A repülőgépen tudakolta csak, jegyzem, miért éppen Pécs az úti célunk. Bizalmára vall. De miért is? Húszperces repülőút, egykettőre lenn vagyunk? Vagy mert Pécsről minden ismeretterjesztő füzetet megveszek Vörös Márton főlevéltáros hosszú lére eresztett kalauzolása óta? Hát aztán, magánügy. Egyetlen mediterrán városunk, legszebb ideje az őszi, felelem végül. Sokféle nemzet ötvözte, fűzöm hozzá óvatosan. Pritchett fürge barna szeme kutat közben. Most, amint ír, én is jobban megnézhetem. Bokájának ereszkedő fülén átvilágít a beeső nap. A korával csak nem tévedek akkorát, mint a mesterségével?

Tévedésemen okulva indítom pécsi sétánkat. Ne a nyomasztó székesegyháznál kezdjük! A Budai kapu felől ereszkedünk a népegyveleg sűrűjének. Ebédelhetünk arrafelé is. Majd este a Nádor kávéházban adunk a társas életnek.

A középkori Bertalan-templomra épült Gázi Kászim pasa dzsámija ismét katolikussá vedletten a múlt századi Széchenyi tér emelkedőjén s a mögötte párálló Mecsek annyira megkapja, hogy járhat már a szám. Rózsákkal hímes paradicsomkerthez hasonlította a török világutazó. Egy angol *globe-trotter* később perzsavásári pezsgéséről tudósít. Hogy például a Király utcán, aminek nekivágunk, deszkával fedett bazárok sorakoztak, de a gaz törökje áruházat, *bodesztánt* is építtetett ide, ma meg csak az igáját siratjuk együtt töltött százötven évünkéből. A püspökség a török türelmét, meg hogy megmentette a kálvinistákat és az egy istent valló unitáriusokat a Habsburg ellenreformációtól. Íme például a pálosok temploma. Mecset köveiből és török sírkövekből épült. A török fürdőket az iga alól szabadulván haladéktalanul leromboltuk. Köztük a *szegények fürdőjét*. Azóta a tekenyő meg a lavór járja. Egyik fürdőjüket salétromfőzőnek használtuk, majd elbontottuk azt is. Az Ész Százada már csak hűlt helyét találta a rózsás paradicsomnak. A menekült és telepített horvátok, rácok, bosnyákok, örmények, ciprusi görögök, raguzai dalmátok, török cigányok, spanyol zsidók, akiket a török világ a magyarokkal ötvözött, tősgyökeres pécsvé, *tükévé* lettek. Ők mentették a menthetőt a török Pécsből a püspökség meg a jezsuiták elől a maguk negyedébe. Ismerős történet, morogja Pritchett.

Vagy a gyomra korog? Nem, azt mondja, kései ebédnek teremtünk helyet, ha a sétánkba itt-ott bort iktatunk. A helyivel vigyázzunk, figyelmeztetem. Az urán a pécsi ötvözet legújabb adaléka. Amíg kihozzák a kadarkát a Flórián téri kisvendéglőben, vizlatom a tintaceruzával rótt étlapjukat. Iparosoknak szánják. Helyes, ide visszakanyarodunk. Odébb mutatom az ágostonosok templomának nemesvakolata alól kivakart szamarhátíveket. A *Medina* negyed mecsetje lehetett, ha jól tudom. Rímel a *Ledina* negyeddal itt mögötte. A harmadik negyedért tessék fölnézni a hegy derekáig. Ott a kereszténység török kori szigete, a Mindszentek román kori temploma, akörül meg a *Zidina*, bosnyák neve a hajdani apácakolostor romjainak. S ha följebb néz jobbra, a fehér sziklaszirtre épült Havas Boldogasszony-kápolnának, akkor, amit alatta lát, meg körülötte, az a *Puturluk*, a bosnyákok negyede.

Jól hangzik, mondja, vágjunk neki. Én is így gondoltam, csak bemérem a tetszését. Ott fönny, lihegem a lófangató úton, ahol majd megállapodunk, a török előtti püspök nyári palotájánál, a későbbi derviskolostornál, a Tettyén, ott fakad a karsztból a város legjobb vize. Azt választotta szét a vad török, ivóvízzé a városnak, malomvízzé az iparosoknak. És az ivóvizet meg a fürdők vizét vezetékén vitte le a városba. Nem magyar ötlet

az ilyesmi. Amikor a mi felszabadítóink végre megérkeztek, és a török őrség megadta magát, az ivóvíz csővezetékeit fölszaggattuk. Pécs ivóvizének sorsa azóta is bizonytalan. Kivált, amióta az uránbányászat felvirágoztával Pécs boraiban sem bízhat már, aki a vízben sose bízott.

Milyen malmokat hajtott az ipari víz, érdeklődik Pritchett. Volt itt kalló malom is, portörő is, mondom, de a víz java a török tímárok malmait hajtotta. *A tobakosokét. A Tabahanban.* Valamirevaló városainknak mind volt Tabánjuk. Rásandítottam. Ha már bőriparost csalog föl ide, angol szókincesem is lássa hasznát! Török tobakosok honosították meg a hegyoldalban a törökáfonyát, a cserszömörécét is. Megmondaná-e kapásból Szenci professzor, mi a szömörce angolul? Fenét mondaná. Félrevon a múltkor, és kérdi: Mi a *hitchhike*? Egyre többet hallok, nincs a szótárimban. Mutatom égnek emelt hüvelykujjal, hogy autóstop. Most meg a kesztyűgyárra mutatok föl. Ott máig, hm, nem cserzenek. *Not tanning*? Kapom mentő szónak a *pickle*, az ecetes uborka nevét. Persze, csáváznak. Kecsekebőrt, szarvasbőrt. Sejtheti, mi nehezíti fejtegetésemet, és te-regeti tovább a *csávás varga* szókincesét. Ráismerek egykettőre a *szattyánra*, ami török, meg a karmazsinra. *A kordován* spanyol ugyan, de a puturluki tobakosok máig emlékezetes műve. Bár a török iga hozománya a fehértímárság is.

Kaptatunk. Kerékkféknek beakasztom a *bagariát*. Hát ez merről jött? Első hallásra, gondolkodik el, Bulgáriából. Talán odáig nem is kell menni, fűzi tovább, mert mi is, a franciák is az eretnek *bogumilokat* értettük a *buggeren* valaha. Mára csak szólásainkban bukkan föl. Például? Uszodai zuhanyozóban, figyelmeztet, ne hajoljon elejtett szappanért, mert megtudja, mi volt a bogumil eretnekség. Kapcsolok. *Bagaria ember*, így jellemezték nálunk a szégyentelent valamerre, hol is? Aztán a *bugris*. Ohó. *Ne buzerálj!* Pécssett meg a török az eretneket pártolta ipara védelmében, a korabeli keresztény panaszok szerint?

Végre újabb kocsmá, újabb kádár. *Üszküdar*, vezetem vissza a forrásvidékéig. Pritchettnek ízlik, rendel még egyet. A kocsmá kis porondjáról mutogatom lefelé, merre a Rácváros, merre a *Deindol* meg a *Szokkó*, a Puturluk bosnyákjainak ellentételezéseként. Fölkapunk a Tettyéig, s megint szusszanunk egyet. Miért nevezzük a derviskolostorról máig törökül ezt a fennsíkot, miért nem reneszánsz püspöki nyaralójáról? Ítélt a nép, azért. Szathmári György, akinek márvány síremlékét a székesegyházban megcsodáljuk holnap, az, mire Pécsre jutott, volt már veszprémi püspök, váradi püspök. De pap még nem. Végre pécsi püspökként nekifoháskodott első miséjének. Később sokakat *törökösség* vétkében marasztalt el. Nem csoda, ha kitértek Szathmári hitéből. Ámbár tértek törökök is magyar hitre, kálomistának, nem szólva a török cigányokról, a *giptikről*, a görög cipriótákról, akiket *makráknak*, *makároknak* nevezett a nép. A ciprusi érsek is Makariosz, idézi Pritchett az eszembe. Majd mutatja, hogy vannak itt fönnciprusok is. Jé. Nem látni rögtön, menti a szemem, mert elvesznek a kisebb cédrusfélék között.

A Puturluk várfalas, zárt faerkélyes házai közt megtorpan, és széttárja a karját. *Mintha Spanyolországot járnám*, kiáltja az égre: Nem a levegőbe beszél. Háromszor járta be Hispániát, parttól partig, mint odébb megtudom. Gyalog. A tájék hasonlít? Nem csak. Amit hallok hozzá. Török iga? A spanyolok nyakán hatszáz évig volt mór iga, és Kelet-Nyugat tudományának, művészetének sistersgő egyesülésén nyertünk mindnyájan. Mindjárt hogy arabusul írjuk, összeadjuk, osztjuk, szorozzuk: 600. Római számoknak nincsen helyi értéke. Hispánia népfajai közben a világszemléletüket ötvözték. Sok mór-ból spanyol lett. Sok spanyolból muzulmán, őket mondták mozarabnak. Zsidókat a spanyolok keresztelték erőszakkal. Keresztényi lehetőségeik birtokában oly szépen boldo-

gultak aztán, hogy az egyház kutatni kezdte, keresztények lettek-e a szívük gyökeréig. Végül elűzték ezeket a maranókat, marannusokat. *Maronitákat*? Nem, azok libanoni keresztények! A Spanyolországból menekülő marannusok, Cromwell kerek fejű hadseregét pénzelték hálából, hogy az évszázadokra zsidótlantított Angliába visszafogadták őket. Őket *szezárdoknak* ismeri Európa. Ohó, esik le a tantusz. Hisz magam kardoskodtam hiába *A második apáca* vérvádmeséjéért a *Canterbury mesék* teljes magyar kiadása mellett azzal, hogy Angliában Chaucer idejében nem is éltek zsidók! Mérgezni kezdett a hit. A spanyol jezsuitapéllda a legbeszédesebb. Hitkutató rendfőnökük, Torquemada, zsidó volt. Sebj, annál elszántabban kutatott!

A térдем összekoccan. Új hitű konfirmáló lelkészem képe ködlik amott? Tetszett járni a polgárháborús Spanyolországban is? Melyikben, kérdez vissza. Az örült spanyol azóta is polgárháborúk parazsán táncolja, *jitanók* flamencójára: *¡Viva la muerte!* Éljen a halál!

Ízlik a pécsiek főztje is, eszerint, és hörböli a halászlevet. A pécsi konyha etalálta. Spanyolország robbanó elegyet talál. Pedig milyen boldogan fogtak a főzésnek! Gibr al Tarik, a barbár berber a monda szerint kétszázötven lovasával meg se hódíthatta Hispániát másképp, csak ha szívesen fogadják, akár az ágyát is megvetik a csapatának. Córdobaiban eleinte Mohamedhez, Jehovához és Krisztushoz egy templomban imádkoztak.

Szálkát kutat a szájában. Itt a Flórián téren, iparosok közt mutatóujjal is lehet. Péccett, veszem át a szót addig, a Mindszentelek templomában deszkafal választotta el a kálvinista meg az unitárius istent tisztelőket, de a katolikus mise is belefért. A törököt se gyűlöltek együtt. Amit máig nem ajánlatos hangoztatni hazafias körökben. Sem azt, hogy a budai pasák a bécsi udvarral magyarul leveleztek. Vagy hogy egy a diáktitkárjaik közül Isztambulban nyomtatta ki a verseit *Madzsar Terek* néven, magyar nyelven, török írással. Kérkednünk azzal sem illik, hogy a török eltakarodása után nyomban szabadságharcot kezdtünk osztrák szabadítóink és magyar pártolóik, a labancok ellen. S hogy vert kuruc vezéreink végül török földön kaptak menedéket a szultántól.

A Reconquista, simul bele spanyol példával már a száлка birtokában, a móroktól visszahódítás azért lett évszázados polgárháború oka, mert a mórok nem különültek el a keresztényektől. Sem a zsidóktól, mosolyodik el szélesen. A két metszőfoga közt akkora a rés, mint a Rövidkarajnak. Persze, ha ő is tímárként kezdte! A visszahódító türelmetlenség, elmélkedik tovább, elüldözte aztán nemcsak a mórokat, hanem a zsidósághoz ragaszkodókat is, nem csak a kitérteket. Bolondot tettek, mert a legkegyetlenebb népnőzők, a génuai bankárok kezére kerültek. S milyen előkelő hispán ötvözetből váltak meg! A szezárdok északi fajú, szálas gótokkal elegyedtek, a mórok csak a mediterrán spanyolokkal. Az oszmán birodalom bezzeg kapott a szezárdokon! Közülük a legtöbben talán Thesszalonikében telepedtek meg, de jutott belőlük Szarajevóba, sőt még ide is. Tekintse mesterét! Bár a betegségeiben leli kedvét, gyönyörű emberpéldány. A Tanár Úrtól tudom, dicsekszem vele, hogy óbudai hitközségükben középkori spanyolt beszéltek egymás közt, és a tanulmányozásukra spanyol nyelvészek jártak hozzájuk még a két háború közt.

A vacsora utáni kávét már a Nádorban isszuk, várakozásomhoz híven a nyugalmazott baranyai főlevéltáros, Vörös Márton asztalánál. Kulcsfigurám lesz holnap, ő tudja előteremtteni az ókeresztény sírkamrák meg a székesegyházi kőtár kulcsát. Meg is egyezünk. Tizenegykor együtt reggelizzünk, ugyanitt.

Olyan a Nádor kávéház minden napszakban, mintha a város egyik fele várná itt a másikat. Cimborák a *Dunántúli Naplóból*. Szervusztok! A szembülső *Meinl* nyugállomá-

nyú köszönőembere, Tonyó bácsi asztaltársaságtól asztaltársasághoz ül át, és ahol a rendszert szidják, márpedig jókor reggel kezdik, ott hozzáteszi: *Döglött csirke, poharas tejjöl!* Megvetően legyint, aztán elbóbskol. Úgy bejönni alig lehet, hogy a *Keserű Pohár* itt ne fintorogna az ürmösére. Csak múlna el tőle már. Vörös Márton emelt alkarral, nyesésre zárt tenyérral üdvözöl, és a kulcsokat is hozta.

A síri világ nem a főlevéltáros úr világa. Íme, Sopiane, bocsát előre, és kinn marad a verőfényben. Pritchett udvarias érdeklődéssel nézegeti a fallfestményeket, majd lecövekel egy kutyakemény Mária előtt. Nem férfi-e véletlen? Nem, a karján kisdédének feje. Nem fogant szeplőtelen, annyi biztos. *Többet bászott, pájtás, mint te villásreggelizti!* Nem kegykép, annyi szent. Baltával alkották.

Érdeklődése a székesegyházban is lanyha. Mikor az attemplom lépcsőjénél figyelemzettem, hogy festett domborművei újabb kori másolatok, letapogatja mindet a félhomályban. Hátha arra is valók? Vakok lépcsőkorlátjának szánták, ötlük az eszembe, mikor alakjai közt a botorkáló Sámson fedezem föl. Lehetne Spanyolországban is, dűnnyögi Pritchett. Tudós kispap vezetőnk válasza kész. Megjárta Spanyolországot az akkori püspök követe, azért is hiszik némelyek a népoltár megrendelőjének. A Bibliában Sámson nem nyútt fát, motyogja Pritchett, pláne nem olyat, tódítok, amelyiknek a kasos lombjából madarak szabadulnának! A kispap kádenciája, hogy Sámson a Krisztus ötestamentumi előképe, és a keresztyét kinyútt fából ácsolták. Mi sem valószínűbb.

A kőtárban tovább elidőzünk, mint a székesegyházban. Pedig csodálom eleget korai román faragványait a *Gerevichben*, a megszeppent Ádámot, *A három királyok álmát*. Skót bencések munkáit sejtik bennük, tudóskodik a kispap. Majd amikor tőle és Vörös Mártontól végre szabadulunk, Pritchett tőlem kérdi meg, ami a bögyét nyomta: Mire a magyarok bejöttek, élt-e még Pannónia?

Nem készültem, szabadkozom. Kérdése kadart kíván. Nyelvi folyamatosság nyilván nem maradt, mint Hispániában a rómaiak után. Katonák, földesurak sírkövét szerte a vidéken találják máig, villáik, azaz tanyás településeik körül. S hogy szolganépeik kik voltak? Avarok? Kelták? A skót bencések kelta írek voltak valójában, segít ki Pritchett. Jakab-rendi térítők. A közkeletű tévedésben osztozik a bécsi Schottenplatz is! Vékony szál, de hátha összeköt két kort. Honfoglalásunk idejére nem is Sopianénak hívták már, hanem a keresztény építkezésekre utaló *Quinque Basilicasnak*, amiből a *Fünfkirchen* lett. Hogy aztán Pécs magyar név-e vagy Pribina szláv birodalmának emléke? Ha innen kéne továbbindulnom, mélézik Pritchett, a fanyűvő Sámson vezetne. Vak kapaszkodónak bot a hite is, mondom. Az eretneksége, bólint rá. Miért mi járjunk a végükre, mikor annyi a hittudós, méltatlankodom a kadarka aljának.

Eredjünk. Török világ megint. A püspökváralji házacsokak közül elősejelő barbakánt mutatom. *Barbak-anech*, emlékeztet a mórokra Pritchett. Fordulunk a ferencesek templomának, majd a Jakováli Hasszán dzsámijához kerülünk. Figyelemre méltó szomszédság, állapítja meg. A kolduló ferencesek kaptak még Mátyás királyunk idejében a török birodalomra szóló *salvus conductust* a fényes tekintetű padisahtól, magyarázom. A szultán vagy hittudorai a táncoló derviseket Szent Ferenc mezítlábas kistestvéreivel, *az Isten bohócaival* rokonították. Azért épült ide dervisiskola is. Ez meg a Megyei Kórház. Böhöm barokk kaszárnyája, ami a dzsámi és a minaret szépségét azzal emeli ki, hogy agyonnyomja, alighanem török alapítás szintén.

A dzsámi belseje kopár, de a falai kincseket sejtetnek. Arabeszkék festésnyomai, finoman faragott kő ajtóképek. A minaretbe nem hághatunk föl, pedig Pritchett szerte kiáltaná elégedettségét. Egy-két fűtyülős barack közbeejtésével kiballagunk a Rókus-

dombra, hogy megkóstoljuk Pécs egyetlen megmaradt török csorgójának, *ceszméjének* vizét is. Jóízű. Hanem a környéke elposványosodott. Sárgalázzal kísérletezünk itt a gyermekkórház tövében? Török alapítású lehet a kórház is, vélekedem, hiszen ide épült messzi földön híres orvosuk, Idrisz baba türbéje. Belülről megtekinteni nem lehet, jelenleg raktár. A gaz török.

Szigetvárt útba ejtjük másnap, innen jutunk el majd a szántódi révhez, s zazzal Tihanyba. Szutykos kávédarálóra kapunk föl Pécssett reggel, hadd tekintsen vidéki munkásosztályunk életébe is a rózsaszín liberális angol. Beletalálkozunk a legközepébe. Kis vaskályha körül cigányok zajonganak, sütnék-főznek a vagonban. A füstöt ugyan kályhacső vezet ki az ablakon, de a hőség rekkenő. Egy *del o Dél lácsó gyés* árán keresztzszelet nyitok, és megtudom közben, hogy *szintók*, a beszédük azért oláhos. Hosszú az út, elmondhatom Pritchettnek, mit szedtem össze a kávéházban este a pécsi bosnyákokról, amíg ő a szobában jegyzetelt.

Szóval a szigorú ferencesek szabadon járhattak-kelhetek az oszmán birodalomban, alapíthattak térítő rendtartományt is a végvidéken, Boszniában. Majd látták hamarosan, hogy Boszniában a térítésnek nincs teteje. Ott a patarén-bogumil eretnekek a töröktől várták szabadulásukat a bizánci egyház karmai közül. A nemesség a török érkezéssel nyomban muzulmán hitre tért, mentette a kiváltságait. A ferencesek szegény népe, az adózó *ráják* inkább uraik és a török kettős igájából menekültek volna, így aztán a bosnyák *őrség* feltelepítette híveit Pécsre. A töröknek ugyan egykutyta volt, hol adóznak. Az őrség azonban nem tarthatta rajtuk őrző kezét a hódoltság végéig. A bosnya nyáj tévelygett, katolikusból kálvinisták lettek, kálvinistából a Balkánon lappangó *ariánusból* egystenhívő unitáriussá. Némelyek addig-addig válogattak, amíg a muzulmán hitben találták meg az igazit. Alighanem én is így jártam volna, fűzöm hozzá. A hódoltság után pedig gondolkodás nélkül tértem volna keresztényi aklomba. Amelyik a legtöbb fegyverrel terel, és a legkisebb adóval kecsegtet, abba.

Nagy moralista, dicsér Pritchett. Nem nagyobb a maguk Morus Tamásánál, vágok vissza. Én ugyan nem számoltam volna, hány feleséggel bír VIII. Henrik, ha egyszer elbír a pápával, és országát kiszedi a markából. Viszont sem Luther könyveit, sem eretneket nem égettem volna, mint a *Lord Chancellor!* Szép egyetértésben vágunk Szigetvárnak.

Birodalomalapító Szolimán szultán itt lelte halálát a várfalak alatt, pótlom friss lelkesedéssel, hogy most járok itt először. Plébániatemploma mecset volt, annyit tudok. A Zrínyi kirohanását ábrázoló Dorffmeister-freskó a kupolájában lenyűgöz mindkettőnket. Pritchett számolja, hány mecsetet és fürdőt hagyhatott itt a török, mert márvány kézmosó medencéikből a legkisebb kápolnába is jutott szenteltvíztartónak. A turbéki kegytemplomot kihagyjuk, pedig, halljuk az egyházfitól, maradt ott is egy medence Szolimán türbéje helyén. Oda temették volt a szultán belső részeit. Pritchett elhúzza a száját. Nem tetszik talán szeretni a pacalt, fordulok hozzá. Mert láttam itt a vendéglő kiakasztott étlapján! *A la Suleiman?* Megnézzük még, amennyi a hajdani Korán-iskolából meg a karavánszerájából látható, aztán visszatérünk rá.

Kapirgálnak, méricskélnek mindenütt, állapítja meg fütyülős barackját forgatva. Mire véli? Jó jel, mondom. Éppolyan jó, mint hogy a modern nyugati irodalomnak szabad folyást engedtek. A szocialista realizmussal meg a történelmi materializmus csiki-csukijával nem utáltatják magukat tovább. Művelői a Kádár-rendszer baloldali elhajlóivá válnak? Akkor meg elő a régészekkel, művészettörténészekkel! Közönség elé kutatásaikkal! Szép kiállítású és olcsó füzetek jelennek meg városok-falvak műemlékeiről, *mérföldköveiről*, mint angolul nevezik. Már folyóiratuk is jelenik meg *Műemlékvédelem* címmel! Vagy cí-

mén? Kézzelfogható történelem, fényképekkel, felmérési rajzokkal! Aki idegenbe nem juthat, találjon látnivalót itthon. Hát nem szép? Tisztuló múltunkra ébredünk! A *Műemlékvédelmi Felügyelőség* fölébe zabrágó balos kádereket helyeztek, s élére a kolozsvári egyetemről kiebrudalt Entz Gézát, professzornemzedékek sarját, hogy valis múltunkból olvasson jövőt!

Kádár-kádernek néz, kapcsolok, ha így folytatom. Hagyom jegyzetelni, és a konyhafőnöknél tájékozodom a Szántódnak tartó buszok felől. Bő egy óránk van még, itt fog előttünk megállni. Helyes. Két pacalt lesz szíves, és 2x2 deci kadart. Friss a káposztás rétesük? Kettőt azt is. A fölséges pacal új megvilágításba helyezi a dicső Szolimán végét. Szeptember 5-én, szögezi le Pritchett, már fölköthette magát a vezéreinek tartogatott selyemzsinórra. Eltotojázta a szép időt. Hogy még Bécsig följérjen, és be is vegye, amikor Szigetvárral nem bír? Elbódultunk a törökök kultúraterítésétől, holott az oka katonai. Kis-Ázsiából fölvonulni Bécsig egy nyárba telik! Szolimán szultán utolsó gondolata lehetett, hogy az útja mentén kell barátságos városokba telepíteni a hódítani induló katonaságot, gyorsabban mozgósítható, mélézik. Igaz, melyik világbirodalom álmai magasztosabbak?

Kellemeset bóbiskolunk a szántódi révig. Visszavonuló gumimatracos hadak időknek engedik át a balatoni csatateret. A révhajóról bámuljuk Tihany csodáját, a szikrázó vizet, és Jeannél úgy roskadunk le, mint akik hazaértek. Pritchett megérti nyomban, miért nem vágyik Jean szerető amerikai rokonainak körébe. Összehoztam két író, beszélgeszenek, minek ide lektor? Hogy fölugrunk-e a kolostorba Bartháékhoz egy csókra? S ha tele vannak követségekkel? Minek a bonyodalom? Egy óra elteltével fiatal biológus csönget, és kérdi Jeant, hozzon-e Füredről valamit. Vigyen minket, még elérjük a pesti gyorsot! Ilyen angolt hozhat még, szól utánam Jean magyarul.

I. osztály, üres fülke, egyszerre gyűjtünk pipára. Pritchett eddig is pipázhatott, én szolgálatban voltam. Pipával az agyaram között annyit mondhatnék csak, mint a bölcs Sztalin elvtárs. *A tökeinél fogva akasszátok, elvtársak.* A pipa nem beszélget, tolmácsolni végképp nem tud, arra van a cigaretta. Amikor ezt némán megbeszéltük, könyvért nyúlunk a táskánkba. *A feleségem történetének* puha fedelű Gallimard-kiadását hajtogatja fél kézzel, én meg az ő útirajzát, amit Pécssett ajánlott az Európa lektorának, a *Spanyol Temperamentumot*, talán nem is önzetlenül. Azért pillant ki a Tanár Úrból, hogy tetszik-e? Nem. Mikor a pillantásunk összeakad, ezt kérdi: Miért ilyen modoros mestert választott? S mintha nem várna választ, visszasüpped az olvasásba. Mit is felelhetnék? Hogy amikor mesterre szorultam, ő volt a megtestesült Irodalom? Megfellebbezhetetlen apámhoz hasonlított?

Nem szónoki kérdés pedig. Ismét fölpillant, fürkészőn. Magával szívesen ereszkednek szóba, állapítja meg. Maga is könnyen barátkozik, figyelem. Miért a tűrhetetleneket szereti akkor? A szent szörnyeteg Dickenset, aki családjával, barátnőivel, kiadóival egyaránt kutyául bánt? A szép házasságából minduntalan elcsavargó Orwellt? Miért a katolikusságában tetszelgő Chestertont, amikor maga üdítően hitetlen?

Ennyi megtisztelő figyelem választ érdemel. Könnyű járatú vagyok, mégis zsarnokokhoz húzok? Tanulom a természetüket, hogy a lépést el ne vétsem, mondhatnám. Súlyosabb igazság, hogy az ellenszenvesek érdekelnek, ha már a rokon lélek ügyis az enyém. Megfeleltem? Olvasunk tovább.

Csakhogy már fölpiszkált. Én meg annyit tudjak felőle, mint a *New Statesman* más olvasója? Nem tornyozta rám a műveltségét, a családi életével nem terhelte utunkat. Ilyenformán nem szedhetem ki belőle azt sem, mi az én házasságomra az angol válasz.

Virágnyelven? Hogy valaki elvett egy nőt, mert megtetszett az idegensége, aztán, mire a gyereket megcsinálta neki, ébred, hogy ők ketten soha össze nem melegszenek? Jó lesz tanulmányoznia a jégcsapokat is, mert hamarosan kerülgethet kettőt? He?

Körülményesen látok neki, amikor legközelebb fölne. Meglepett, hogy az angol nők alkoholizmusát a Brit-szigetek havivérzést nehezítő légkörével tetszett megokolni. Bocsánat, szól közbe, nem én okolom, hanem a nőink! Netán a maguk női is hivatkoznak légköri zavarokra? Nem, nálunk az ivásért egyértelműen a proletárdiktatúrát okolják, nemre való tekintet nélkül, azért a lumpenproletariátusnál keresik a menedéket! Ott pedig nem számít sem a paradicsomfőzés, sem a piros betűs ünnep. De egyik követségi hölgyük itt Tihanyban azzal szakította meg a beszélgetésünket, hogy púderoznia kell az orrát. És amikor visszatért, az orra éppúgy vöröslött.

Had to powder her nose, fakad nevetésre Pritchett. Nem a női alkoholizmus fordulata, hanem jól rétegzett osztálytársadalmunké! Mi pössentünk, a titkárnőm elkölt egy pennyt, a hölgy púderozkodik. Ha egyáltalán szóvá teszi. A házasságukat szóvá teszik-e, nyomulok lassan. Csak a dolgozó osztályok, szól a válasz. De azok fennhangon. Az alsó osztály torkaszakadtából. A középosztály nyögve nyeli.

Lehetnék Anglia középosztályának legközepe, gondolom keserűen, de megmaradok tudományos személytelenségemben. A házasságokra hat-e a Brit-szigetek éghajlata? Hat, de a szesz enyhít azon is. Nőkön a zugivás, a böstörgő férfiakén a *pub*, kacsint, mint aki kérdéseim mögé lát. Merre a *Waggon-Lits*? Mellettünk. S a szokásost kérné. Igaz is, jut eszébe, írja ide leendő Nobel-díjasuk címoldalára a fityüls barackot fonetikusán!

Szóval, veszi fel a fonalat, ha nagy szellemeinket idézném meg, *A Bárd* mondanivalója kevesebb a házasságról, mint a házmasterünknek. Shakespeare életét szinte csak végrendeletéből ismerjük. Abban pedig megemlékezik közeli és távoli rokonairól, barátairól, de a feleségéről? Egyetlen beszúrás erejéig csak. A rosszabbik ágyát hagyja rá! Pöfékel. Időt enged a felszívódásnak. Szótáríró Johnson doktorunk nem is tekintette a házas együttélést férfi és nő természetes kapcsolatának. Ha tud ehhez fogható magyar véleményt, elállhatunk a brit éghajlat okolásától.

Tudok, hajjaj. Két év óta sok szaktekintély véleményét vettem már latra. A házások külön lakásban éljenek. Akár külön városban. A legjobb, ha külön országban élnek, idézem Molnár Ferencet. A tulajdon tanácsát volt is módjában megfogadnia, nyugtázza elégedetten, és kiveri a pipáját. Némelyiknek csak külön utakra futja. A főúr hozza a számlát, közeledünk.

A kevésbé sikeresek vigyázzanak, hogy otthonról elszabadulni legyen elfogadható okuk mindig, vereget vállon a búcsúzásnál. A *Wiener Waltzer* holnap déli indulásáig a Szépművészeti Múzeumba még egyszer benéz, mondja, de emiatt nem rángatna ki házi boldogságomból. Nem, nem, eltalál a szállodájába most is egymaga. Látom, várja az elmaradt napi jegyzetelés.

Jobban, mint engem a szeretteim. Vagy mégsem? Nagy kivilágítás fogad. A Kereszt még itt? Nem mertem magára hagyni, néz rám aggodalmasan. Mindenórás. Most már maradj a seggeden, távozik az intéssel. Bea utcai ruhában kókadozik. Rendelt, mondja, s még holnap is megy, ha lehet, mert ha a rendelőben veszik elő a fájások, előbb küldenek mentőt. Logikus, mint egyébkor. Mindenképp itt a II. sz. Szülészeti Klinika telefonja, Csillag professzort kérjem, ha az éjjel kell. Lám, megvan az én szerepem is a drámában. Vagy ha nem hazulról viszik, a benn szükséges holmi itt a táskában.

Jól időzített, másnap délelőtt a rendelőben jönnek a fájásai. Asszisztensnőjét átszalsztja a táskáért, és mire viszem, megérkezett a mentőkocsi. Szorul benne hely nekem

is. Miért ne kísérném be? Legalább nem kell portást vesztegetnem, ismeretlen folyosón tébolyognom. Beát rögtön a professzorához viszik, én meg az ajtaja előtt ülök a táskájával. *Széna-e vagy szalma?* Korai kérdés, tudom meg a professzortól, amikor az ajtón kilép másodmagával. Nehéz szülés lesz, biztosítanak. Vagyis jól meg kell fagyúznom, gondolom el éppen, amikor a fiatalabbik hozzám lép, és megölel. Szevasz! Hát itt kell találkozunk? Professzor úr, Tibort a csomagjával beviszem a szobámba, és megbeszélék vele mindent!

Van mit. Egy örökkévalóság óta nem láttalak, kezdi, amint konyakot tölt. Nem, magának nem, reggelig ügyelek! Mi van veled? Te tudod a legjobban, mondom. Rám néz, eltöpreng. Kései első szülés, a szülőutak vérrellátása gyenge. A feleséged idősebb nálunk egy tízessel. Azt hinnéd, ilyen korára már rákapcsol. Ha zsidó, még úgy is! Ne érts félre. Jó a híre, sokáig behívtuk konzultálni a klinikára. Márpedig vérbeli orvosnők ritkán apácák. Tudják, mivel tartoznak maguknak. Tapasztalatból beszélek. Elvesztettétek a kedveteket? Ezért lesz a szülés nehéz, hogy értsed.

Emlékezzünk régiekről inkább, ajánlom. Mit tudsz Klári felől? Most meg ő szótlanodik el. Emlékezem helyetted én! Takács Klárral az angol sajtószakon végeztünk. Tömzsi, hegyes könyökű és keresztény volt, így együtt kissé valószínűtlenül. Nem is környékeztek a fiúk, küzdhetett összeszorított foggal káderlapjának kispolgári bélyege ellen özvegy édesanyjáért, öccséért. Élete egyetlen fényűzése a Cséplí Jóska volt, orvostanhallgató, a Béke úti bérkaszárnnyából, munkásszarmazású káderlappal. Ki volt az a szerelem gondolva! Magam is hímeztem rajta, ha jobban sikerült haknik után meghívtam az elválaszthatatlan párt egy angyalföldi halászcárdába. A Jóskából nőorvos lesz, közölte Klári, és a Jóska úgy helyeselt, mintha akár orvosnő is lenne Klárijára kedvéért. Úgy jutunk a múltamhoz leghamarabb, fejtegette Klári. Szőnyegek, olajfestmények közt, az én családi múltamban akarom gyermekeimet nevelni, a Széher úton, nem udvari szobában! Hogy Jóska vájja az árát vénasszonyok valagából? És ha mi ketten látástól kukulásig az amerikai Kohn nénik végrendeleteit tesszük át hitelesen az Országos Fordítóirodában, az milyen távlat? Mondj egy bokharához illő olajfestményt, Tiborka! Fingom nem volt, őszintén, máig sincs, milyen egy bokhara, de szakértőpofát vágtam. A földrajzáról valamit, hadd helyezkedjem bele! Nyugat-Turkesztánt képzel, vet mentőkötelet Klári. Ah! Akkor csakis Hatvany Ferenc, ecetben-olajban. És a gondolatfűzésem? Jóska úgysis Turkesztánba fog lejárni mély hivatástudatból. Ha fiatalasszony, ha vénasszony, nem nézi. Luk, luk. Legalább otthon szépet lánson a falán, nem?

Cséplí Jóska hallgatását kuncogással töröm meg. Nem is olyan rég Petri-Pick szobrásszal emeltük a Feri báró baszom nagy aktját Füst Milán új tróntermének. Nem is fért volna a Párizsi utcába. Felesége a Bizóban nézhetette ki, a Kláriéra emlékeztető nagyratőrrel. Sikerül elnyomnom a kuncogást. Van-e már Hatvany Ferenc-képetek?

Várj, átnézek a szülőszobára! Bennfenteskedő kérdés volt, hiszen a pályakezdés éveiben elvesztettük egymást szem elől. Cséplí Jóska építhet mutatóujjával szerzett tudomásaira, a fehér köpeny, a kötelesség mégis takarja.

Semmi újság, elhúzódozó tágulási szak, jelenti öt perc múltán. Ezúttal tölt magának is. Nem tudod, hát elmondom, durálja neki magát, hogyan jártunk a Hatvany-kép eltervezése óta. Klárit a Fordítóirodához irányították, ahogy a rémálmában látta. Ritkábban találkoztunk, bele kellett húznom a szigorlóévembe. Aztán jött a cselédkönyvezés. Nem is nagyon figyeltem, fogja-e bírni szuflával, amíg megszerzem a szakvizsgát, és hámba dőlhetek én is. Igazság szerint belesavanyodott a mátkaságba, és 1956 novemberében

nélkülem döntött. Azaz döntöttek a hülye öccsével, emlékszel rá. Hogy ők nekivágnak Amerikának szerencsét próbálni. Úgy szólt a terv, szegény anyujktól tudom, hogy majd ők lesznek a pionírok, s ha megmelegedtek, izennek értem. Hát másképp fordult. Amíg Brüsszelben várták a beutazásuk sorát, az öcs szert tett egy robogóra, és harmadnap a nyakát szegte vele. Klári már akkor nem hogy izent, hanem küldte a szívhez szóló leveleket, hogy lóduljak utána azonnal, milyen jó lesz. Én meg mentegetőzőm a gyászba borult anyjuknak, hogy nem ettem meszet. Mind a kettőnket faképnél hagyott! Akkor intéződött, hogy idevesznek egy disszidens helyére gyakornoknak, odakinn meg mi vár ránk? Örülhetek, ha a diplomámat évek múltával honosítják. Aztán bevisznek katonának. Mire leszererek, és mondjuk megtanultam a nyelvet annyira, hogy szakvizsgázhaszak, és praxist nyitok, megöregedtünk! Itt az osztályon meg a kedvesnővérek ellátják a szerelmi bajomat. Minek a bonyodalmak? Mindent egy helyen, akár az Állami Áruházban! Amíg a konyakod kiiszod, vetek egy pillantást az asszonyra!

Status idem, ezzel tér vissza, és megállapodunk, hogy óránként érdeklődöm telefonon. Benézek a szerkesztőségbe, két telefon. A fotóművészekhez, még kettő. Az anyóséktól is megereszték egyet. Semmi újság. Vacsorával kínálnak, nincs maradásom. Süvetüljünk együtt? Inkább visszamegyek a klinikára. Tanították volna a lányukat házastársi kötelességére, nem itt tartanánk, basszam.

Cséplőtől szívesen hallanék a kedvesnővérek munkamegosztásáról, de napi kellemetlenségeihez kell igazodnom. A fene az orvosdinasztiákat, háborog. A prof hazasétál, amikor a munkaideje lejár, csak meghagyja, hogy a Beáddal várjuk meg a reggelt, ő akarja levezetni a szülést. Disznóság, horkanok föl én is. Addig kínlódjon étlen-szomjan, álmatlanul? Nem indítanád meg? Dehogynem, ha te is azt mondd! Hanem a mérgét még kiadja. Az idén bekerültem a felvételi bizottságba, és az orvosdinasztiák sarjai vért pisálhattak, amíg nálam a pontszámukat összeszedték! Tudod, mit? Dőlj le a pamlagra, és meglátjuk, mire megyünk a prof nélkül!

Nyitja is rám az ajtót egykettőre. Elkezdte a tolást! Majd húsz perc elmúltával: Kapd magadra a tiszta köpenyt a fogasról, és gyere! Előrebocsát, a szülőszoba ajtaja mögött félreállít. Rátettük már a *Rauscht*, nem tud a világról! Jön ki a feje, látod, mint a parancsolat!

A látvány mellbe vág, hiába nézegettem *Az emberiség családjának* szülőszobafotóit. Azokon nem volt a vonaglás. A jajgatás a legkínzóbb kangörccsöt csillapítja. Hát a kedvesnővérek? Ha a munkát leteszik, ugranak? Csépli doktornak, már el is felejtették, amit én látok? Vagy ha elküldik, hogy menj a piczába, légy szíves? Azt nem lehet félremagyarázni?

Kezembe is adják munkájuk látatját, amíg Jóska a lepény kinyomásával vesződik. *Hát nem szép fiúcska?* Szakasztott, mint más újszülött, válaszolom hálátlanul. Csak vigyék már innen, össze ne vérezze a tiszta köpenyt.

Jó, hogy a más újszülött világra jöttét nem kell látnom. Elég lesz az emléke ennek. A hajnali utcán azt sem tudom, merre induljak. Jó még, hogy az éttermek zárnak, és jönnek a muzikusok hegedűtokkal. Melléjük szegődöm, az egyik megismer. Errefele basavázol, pajtás? Nem, bököm a klinikára, csak megfialt az asszony. Szorongatja a kezem mindjárt a többi is, hát meghívom őket egy fél Hubira, legalább köztük vagyok.

Lelökik a felest, és irány haza, nem kimaradozófajták. *Dzsassz khére!* Megindulok én is, aztán Újpestig meggondolom, hogy ebből még nem lesz alvás. Megállok a Harangvirág pultjánál magamnak, és hallgatom a duruzst. Most mondta be a rádió, hogy meghalt a pápa! Na, isten éltesse! Minek is hitták? Piusnak, nem is piásnak, mint magát! És már

a 12-ik! Ne mondja, ilyen hosszú priusza volt! Ha akarnék se tudnék bekapcsolódni. Hogy Pesten volt nuncius? Volna kész itt válasz arra is. De hátha a fiam szorította ki szegény pápát? Hátha az ő érkeztére fingott ki a világ kéményén? Nem kellett volna. Van itt hely.

Annyira, hogy kerül a Berda Jóskának is. Megáll mellettem, visszeres lába keresztbe a rövid nadrágjában, szeméből a szatmári szilva szándékát olvasom. Két szilvóriumot lesz szíves, kisasszony, egyet a Berda úrnak, egyet meg az én részemre! Írástudó emberrel már el lehet beszélgetni a pápáról. Szó szót követ. *Nem megyünk a konklávéra, ezzel búcsúzik. Inkább jókor reggel fingunk egy öblöset!*

Demény Péter

KIKAPCSOLÓDÁS

A végtelenbe indulnál kirándulni,
 hogy körülnézzél, vajon milyen is ott,
 vajon van-e egyáltalán *körül* –
 de hát itt a Hója, a Bácsai torok,
 most már kocsink is van,
 mi bajod a Bácsai torokkal?,
 mindig mást szeretnél, mint ami van.

Semmi bajom, válaszolod,
 már miért lenne bajom?
 De mégis a végtelen – – –
 Ugyan már, a végtelen,
 mi a földön élünk, ha nem vetted volna észre,
 igazán benőhetne már a fejed lágya,
 nézd, kijött a telefonszámla is,
 minek kell annyit beszélni?

Istennel beszélek olykor,
 ő azt ígérte, nem számolja fel
 az impulzusokat, egy perc vagy tízezer,
 az ő szájában ugyanazt jelenti – – –
 Nem értem, miről beszélsz,
 szerintem a Bácsai torok igazán szép hely,
 a kutyát is kivisszük,
 sütünk miccset,
 meglátod, jó lesz, hagyd csak a végtelent,
 hidd el, az sem tart örökké.